

Л. Я. Бенювська

Територіальна громада як суб'єкт регулювання розвитку територій: теоретичні аспекти

Досліджено понятійно-термінологічний апарат територіальних громад з виділенням територіального, соціологічного, публічно-правового і системного підходів. Запропоновано розглядати територіальну громаду як цілісне утворення, що характеризується єдністю соціальної спільноти, суб'єкта місцевого самоврядування та базової ланки адміністративно-територіального устрою країни. Здійснено класифікацію територіальних громад з виділенням таких класифікаційних ознак: за типом населеного пункту, повнотою охоплення, характером формування, географічним розташування, рівнем соціально-економічного розвитку. Досліджено функції територіальної громади як суб'єкта регулювання соціально-економічного розвитку. Виділено правові, організаційні, економічні, фінансові методи регулювання розвитку територіальних громад і напрями державного регулювання розвитку територіальних громад: нівелювання диспропорцій соціально-економічного розвитку та стимулювання розвитку територій.
Ключові слова: територіальна громада, розвиток, регулювання розвитку, місцеве самоврядування.

Постановка проблеми. В Україні поняття «територіальна громада» є відносно новим для економічної науки. Довгий час територіальні громади досліджувались у двох площинах: правовій, як суб'єкти місцевого самоврядування і в соціологічній – як соціальні суб'єкти, що формують інтереси територій різного рівня. Відсутність досліджень територіальних громад в економічній площині зумовлено обмеженістю територіальних громад як суб'єктів економічних відносин, існуванням надмірної адміністративної, фінансової залежності органів місцевого самоврядування від державної влади та обмеженими можливостями вирішення питань життєзабезпечення громади, розвитку територій. Проведення в країні адміністративно-територіальної реформи та реформи децентралізації, що супроводжується укрупненням територіальних громад і підвищенням їх ролі у вирішенні питань місцевого розвитку, вимагає формування якісно нового погляду на територіальні громади базового рівня. З одного боку, з введенням змін до Бюджетного та Податкового кодексів створено можливості підвищення фінансової спроможності територіальних громад, а з іншого – підвищено їх відповідальність за розвиток територій. Усе це вимагає дослідження територіальних громад в економічній площині як суб'єктів регулювання соціально-економічного розвитку своїх територій.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз понятійно-термінологічного апарату територіальних громад дозволяє виділити підходи до дослідження територіальної громади як суб'єкта місцевого самоврядування – О. Батанов [1], М. Баймуратов [2], М. Корнієнко [3], Л. Муркович [14]; як соціологічної спільноти – Ю. Наврузов [4], І. Бодрова [5], Т. Смуженко, А. Кузнецова [15]; як адміністративно-територіальної одиниці базового рівня – В. Кравцова [16], Л. Мельник, Г. Монастирського [6; 7], О. Панухник. Проте в наявних дослідженнях не достатньо розкрита економічна суть територіальної громади як суб'єкта регулювання розвитку територій.

Метою статті є узагальнення теоретичних підходів до визначення «територіальна громада» та характеристика її як суб'єкта регулювання розвитку територій.

Основні результати дослідження. До визначення поняття «територіальна громада» в зарубіжній і вітчизняній літературі не має єдиного підходу. Наявні підходи базуються на тій чи іншій ознаці або їх сукупності як основній понятійно-утворюючій. Так, Р. Шаффером [8] був виділений якісний, екологічний, етнографічний, соціологічний та економічний підходи до визначення поняття

«територіальна громада», І. Бодровою [5] – територіальний, інтелектуально-комунікативний, публічно-правовий і комплексний підходи.

Найбільш поширеним в економічній літературі є *територіальний підхід*, що пов'язаний з використанням такої характеристики, як постійне проживання осіб на території певного населеного пункту, і відповідним застосуванням термінів «населення», «жителі», «громадяни, які мешкають на території», «територіальний колектив» тощо. Зокрема, М. Корнієнко визначає територіальний колектив як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, ототожнюючи його з населенням відповідної адміністративно-територіальної одиниці [3]. В. Кампо вказує, що початковим суб'єктом місцевого самоврядування фактично є територіальний колектив в особі жителів села, селища або міста [9]. М. Баймуратов пропонує розглядати територіальну громаду (місцеву спільноту) як «сукупність фізичних осіб, що постійно мешкають на відповідній території та пов'язані між собою територіально-особистими зв'язками системного характеру» [2].

На основі цього підходу сформульоване визначення територіальної громади у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», де територіальна громада трактується як сукупність жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

О. Батанов, досліджуючи територіальну громаду, фокусується на інтеграційній функції та розглядає її як складну «кумулятивну» форму суспільної організації. Це об'єднання, яке не виключає право людини на індивідуальність, окреме житло та дозвілля, консолідує зусилля багатьох для досягнення бажаного всіма результату. У межах територіальних громад місцеві інтереси переважають над глобальними, відомчими та вузькопрофесійними. Ефект від такого об'єднання сильніший, ніж від механічного поєднання зусиль роз'єднаних індивідів, оскільки в межах такої спільноти відбувається не тільки поєднання спільних зусиль в єдине ціле, а й спеціалізація окремих її членів для виконання професійних функцій, починаючи від господарських і завершуючи управлінськими. Інтеграція людей у територіальну громаду для спілкування, виховання, виробництва має природний характер, відбувається на добровільній, свідомій основі з врахуванням уявлень, побажань, мотивів, прагнень кожної людини або більшості людей [1].

На відміну від інших, О. Батанов, вийшов за межі правового нормативно-легального підходу, адже розглядає територіальну громаду не як сукупність жителів, об'єднаних постійним проживанням на визначеній території, а як жителів, які постійно проживають, працюють на території села (або добровільного об'єднання в спільну громаду жителів кількох сіл), селища або міста, безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують питання місцевого значення, мають спільну комунальну власність, володіють на цій території нерухомим майном, сплачують комунальні податки і пов'язані територіально особистими зв'язками системного характеру. Таке визначення викликало дискусію в науковій літературі з приводу приналежності до територіальної громади осіб, які лише працюють на території громади чи мають нерухоме майно.

На наш погляд, безумовно, дискусійним є момент віднесення до жителів територіальної громади осіб, які у ній працюють, адже вони, з одного боку, є платниками податків (насамперед податку з доходів фізичних осіб, який є визначальним для визначення рівня податкоспроможності громади), але, з іншого – не отримують соціальні послуги в межах громади. Аналогічна ситуація з непрописаними власниками нерухомого майна, що розташоване на території громади, які сплачують податки на нерухоме майно. Інтереси таких категорій громадян лише частково збігаються з інтересами територіальної громади.

Підсумовуючи, зауважимо, що територіальний підхід до визначення сутності територіальних громад фокусується на двох основних моментах: перший – інтеграційний (територіальна громада є об'єднанням мешканців), другий – визначає територіальну основу їх функціонування (територія села, селища, міста, району). Слід зауважити, що такий підхід є обмежений, адже не враховує соціальні, економічні й правові чинники функціонування територіальних громад.

Інший підхід, *соціальний або інтелектуально-комунікативний*, до дослідження територіальної громади у соціологів, які досліджують її як соціальний організм. Згідно з ним територіальна громада розглядається як соціальна спільнота, яка заснована на спільності інтересів і потреб осіб, які складають її, системності зв'язків і відносин між ними. На думку Ю. Наврузова, територіальна громада є певним соціальним організмом, визначальною ознакою якого є узгодженість, гармонійність суспільних і індивідуальних потреб та інтересів [4]. І. Видрін у цьому контексті розглядає територіальний колектив як «соціальну спільність, яка складається в кордонах спільного мешкання громадян, має своєю основою громадсько необхідну, соціально зумовлену діяльність, яка здійснюється групою людей, об'єднаних спільними інтересами в політичній, соціально-економічній та культурно-побутовій сферах життя» [1].

Публічно-правове визначення територіальної громади, яким найчастіше користуються державні управління, полягає у визначенні місця і ролі територіальної громади у системі місцевого самоврядування й організації публічної влади. Територіальна громада має право на здійснення місцевого самоврядування, тобто територіальну громаду можна розглядати як суб'єкт місцевого самоврядування. Вона є не просто інтеграційним об'єднанням, а дієздатним суб'єктом, що є політично, економічно та соціально активним, має необхідне фінансово-економічне забезпечення та відповідає за розвиток своєї території.

Як основу місцевого самоврядування розглядали територіальну громаду вітчизняні дослідники М. Драгоманов, І. Франко, Б. Грінченко. Ідея громади посідає одне з важливих місць у державотворчій концепції М. Драгоманова (1841-1895 рр.). На його думку, самоврядування відіграло кілька важливих функцій: інституту виявлення і впровадження громадських ініціатив «на місцях»; організатора господарського і культурного життя певних громад, нарешті, представника цих громадянських об'єднань і мешканців певних територій перед державними органами влади. У будь-яких практичних діях або в теоретичних розрахунках «не повинно бути (та й не може бути) забуто, що самоврядування є лише форма, яка повинна бути наповнена реальним змістом: задоволенням потреб населення, економічних і культурних» [10].

Проблеми діяльності територіальних громад у системі місцевого управління через призму ідеології соціалізму розглядав І. Франко. У творах «Чого хоче Галицька робітницька громада?», «Що таке громада і чим вона повинна бути?» він пропонує програму діяльності громади для ефективного розвитку регіонів і держави загалом, що визначала повноваження громади у різних сферах: від економічної до культурної [11]. Запропонована І. Франком програма діяльності громади дає відповідь на запитання сьогодення щодо функціонування територіальних громад та їх роль у розбудові децентралізованої демократичної держави. На думку І. Франка, «...коли кожний повіт, кожний край, кожна держава складається з громад – сільських чи міських, то все одно перша і найголовніша задача тих, що управляють державою, країнами, повітами, повинна би бути така, щоб добре упорядкувати і мудрими правами якнайліпше забезпечити ту найменшу, але основну одиницю. Бо коли громада зле впорядкована, бідна, темна і сама в собі розлазиться, то очевидно, ще й увесь побудований на ній порядок повітовий, крайовий і державний не може бути тривалий» [12].

Інший методологічний підхід до вивчення територіальних громад полягає у тому, що територіальна громада досліджується не лише як населення, громада, соціальна спільнота, але і як територія, яка може розвиватися, а акцент робиться на економічному вимірі. Так, колективом авторів під керівництвом Д. Барнса було запропоновано комплексний, системний підхід до визначення поняття та ознак громади (community), де вони:

- визначають громаду як історично утворену спільноту людей, що характеризується спільністю традицій, культури;
- розглядають громаду як сукупність соціальних взаємодій, інтеракцій між індивідами. Прикладами таких взаємодій слугують родинні стосунки, проживання на одній території, належність до певної соціальної групи, зв'язки соціального захисту та підтримки;
- визначають громаду як спільного, колективного споживача. Тобто акцентується увага на первісності економічного виміру;
- визначення територіальної громади базується на прерогативі виробництва та забезпеченні громадських послуг. Тут здебільшого йдеться про владні повноваження територіальної громади на участь інституцій місцевого громадянського суспільства в життєзабезпеченні людей;
- громада характеризується своєю здатністю впливати на місцеве суспільне життя, своєю владою репрезентувати місцеве населення, а також наділяти його певними повноваженнями. Йдеться передусім про безпосередні та опосередковані, формальні та неформальні шляхи здійснення політичної волі, громадських дій [4].

Подібний методологічний підхід до дослідження територіальних громад як базової адміністративно-територіальної одиниці та економічної системи прослідковується у працях Л. Мельник, В. Кравченка, В. Новікова, Г. Монастирського, О. Панухник, які розглядають територіальну громаду з позицій реалізації їх економічного потенціалу та забезпечення конкурентоспроможності, що дає змогу розглядати ці спільноти одночасно як суб'єкти економічних відносин та об'єкти економічної діяльності [6]. Дослідники, зокрема Г. Монастирський, обґрунтував гіпотезу про те, що територіальну спільноту базового рівня слід розглядати як соціально-економічну систему.

Територіальна спільнота базового рівня є системою, оскільки володіє всіма рисами системи: наявністю компонентів, зв'язків, структури, взаємодії, перебігом процесів, цілісністю та емерджентністю властивостей, можливістю ідентифікації, наявністю зовнішнього середовища, концепції. Територіальна спільнота базового рівня є територіально-просторовою, економічною, соціальною, політичною та екологічною системою [6]. Досягнення соціального добробуту, реалізація політичних цілей, використання територіально-просторових ресурсів відбувається за допомогою економічних важелів, що дає підстави висунути гіпотезу про пріоритетність розгляду як економічної системи. Основними підсистемами економічної системи є підприємницька, фінансова, інфраструктурна, майнова. Територіальна спільнота базового рівня як економічна система є елементом економічних систем вищого ієрархічного порядку – регіональної, національної та глобальної, що дає змогу розглядати базові території як визначальний елемент їх функціонування [7].

Автори цього підходу стверджують, що територіальну спільноту базового рівня не можна ототожнювати з місцевим господарством, оскільки вона, окрім місцевого господарства (як сукупності функціонально-галузевих комплексів), включає інтереси членів територіальної громади, політику місцевих органів влади, локальні ринки (товарів, послуг, кредитно-фінансових ресурсів, інформації, знань) [7].

Дослідження теоретичних засад розвитку територіальних громад дозволило нам класифікувати їх за типом населеного пункту, повнотою охоплення населених пунктів, характером формування, географічним розташуванням, рівнем соціально-економічного розвитку (рис. 1).

Потребує розмежування поняття територіальних громад базового та асоційованого рівня, де територіальні громади базового рівня – це сільські, селищні, міські (без поділу на райони) громади, у межах яких безпосередньо здійснюється життєдіяльність населення – жителів певних територіальних одиниць, а територіальні громади асоційованого рівня – це територіальні громади районів, міст (з поділом на райони) і областей, у межах яких реалізуються колективні інтереси територіальних громад базового рівня.

Узагальнення розглянутих вище теоретичних підходів до сутності територіальних громад дозволяє нам ідентифікувати територіальну громаду як цілісне утворення, що характеризується єдністю соціальної спільноти, суб'єкта місцевого самоврядування та базової ланки адміністративно-територіального устрою країни (рис. 2).

Територіальна громада як *соціальна спільнота* створює та підтримує суспільне життя в межах визначеної території, керуючись при цьому економічними,

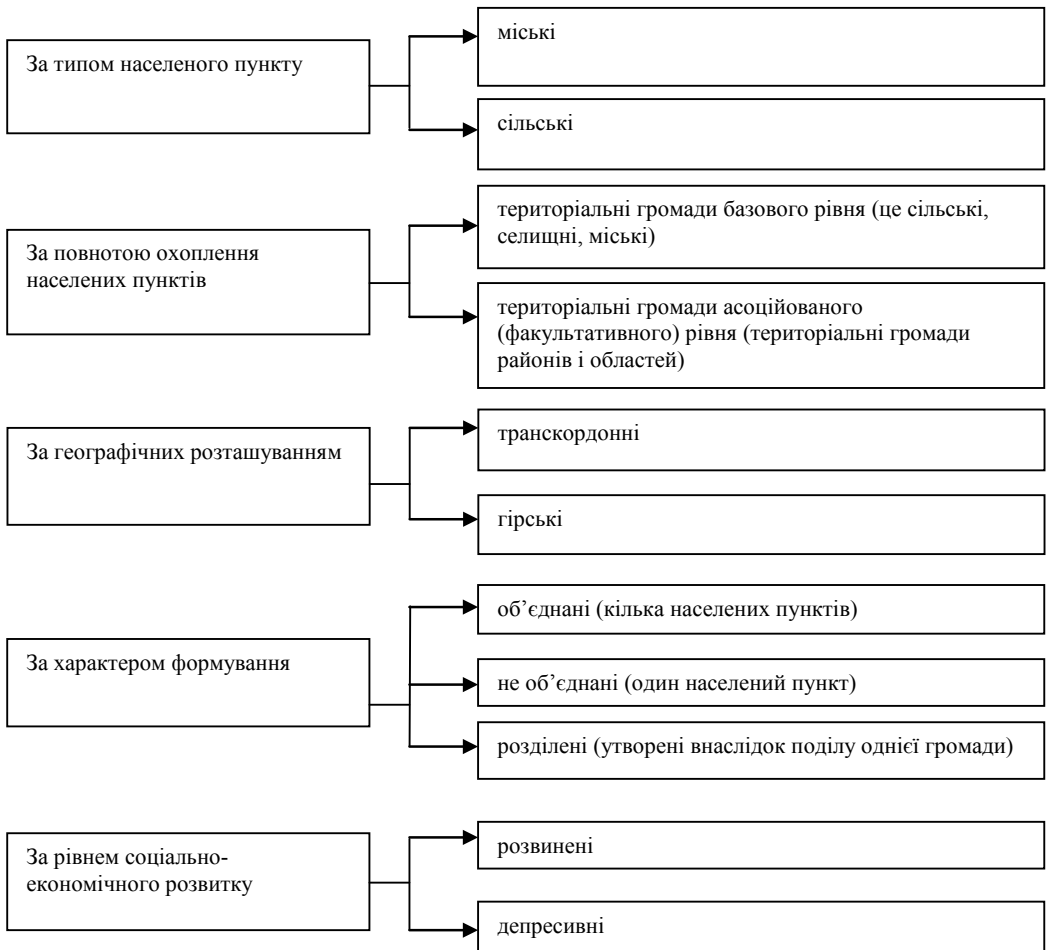

Рис. 1. Класифікація територіальних громад

Рис. 2. Ідентифікація територіальної громади на основі теоретичних підходів

політичними, соціокультурними й екологічними інтересами; як *суб'єкт місцевого самоврядування* здатна управляти в умовах взаємодії з зовнішнім середовищем і нести відповідальність за збереження цілісних орієнтирів; як *базова ланка адміністративно-територіального устрою*, що характеризується системністю, володіє певним ресурсним потенціалом, що забезпечує їй конкурентні переваги та створює можливості для розвитку території.

Необхідність дослідження територіальних громад з позицій підвищення можливостей їх розвитку та реалізації ресурсного потенціалу пов'язана з проведенням в Україні, як і в багатьох країнах Європи, реформи децентралізації та підвищення ролі та відповідальності органів місцевого самоврядування за соціально-економічний розвиток їх територій.

Об'єднані територіальні громади в Україні мають тепер усі повноваження, щоб функціонувати як адміністративно-територіальні одиниці та як суб'єкти регулювання соціально-економічного розвитку територій. Економічні та соціальні інтереси територіальних громад реалізуються через регулювання господарчих процесів у межах власних повноважень. Територіальні громади слід досліджувати не лише як суб'єкти регулювання розвитку власних територій, але і як об'єкти регулювання в системі управління владних структур вищого рівня (регіонального, державного).

Територіальна громада як суб'єкт регулювання соціально-економічного розвитку території наділена функціями, які здебільшого збігаються з обсягом функцій системи місцевого самоврядування:

- нормотворча функція (створення статутів територіальних громад, прийняття нормативних актів, що регламентують діяльність громади);
- планування, програмування розвитку адміністративно-територіальної одиниці базового рівня (стратегії розвитку територіальних громад, програми соціально-економічного та культурного розвитку);
- управління ресурсним потенціалом (земельні, лісові, водні ресурси);
- розвиток місцевої інфраструктури – утримання та будівництво доріг, водо-, газопостачання і водовідведення та благоустрій території;
- управління комунальним майном, що належить територіальній громаді;
- бюджетно-фінансова функція (затвердження бюджетів і контроль за їх виконанням, визначення місцевих податків і зборів, що передбачені законом);
- управління мережею закладів соціальної сфери: утворення, реорганізація, ліквідація;
- інвестиційна функція: залучення інвестицій – державних, приватних, міжнародних у розвиток території;
- інформаційна функція.

Під регулюванням розвитку територіальних громад ми розуміємо забезпечення сприятливих умов з боку органів влади державного, регіонального і місцевого рівня для забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад шляхом використання різних інструментів і методів впливу (економічних, організаційних, фінансових і правових).

Серед методів регулювання розвитку територіальних громад доцільно виділяти правові, економічні, організаційні й фінансові. Правовими методами регулюються конституційно і законодавчо закріплені права і повноваження, надані і делеговані територіальній громаді. У полі регулювання відносини між територіальною громадою, суб'єктами господарювання та органами місцевого самоврядування; між органами влади з приводу розподілу повноважень. Організаційне регулювання реалізується в можливості громади або органу місцевого самоврядування самостійно визначати власну внутрішню структуру і характер своєї взаємодії з іншими елементами суспільства. Економічними методами впливають на поведінку суб'єкта господарювання при прийнятті рішень у сфері виробничої діяльності та наданні послуг (регулювання підприємницької діяльності, регіональна цінова політика, дотримання антимонопольного законодавства тощо). Фінансове регулювання забезпечує наявність фінансових ресурсів, необхідних для здійснення органами місцевого самоврядування своїх функцій (регуляторами є види місцевих податків, ставки оподаткування, пільги, субвенції та інше) [13].

Говорячи про державне регулювання розвитку територіальних громад як економічних систем, доцільно виділяти два піднапрями такого регулювання: нівелювання диспропорцій соціально-економічного розвитку територій і стимулювання соціально-економічного розвитку територій (рис. 3).

Механізми регулювання розвитку територіальних громад можна розділити на дві групи: механізми поточної підтримки, що здійснюються в межах міжбюджетних відносин, і механізми інвестиційної підтримки розвитку територій. Регулювання в межах першої групи здійснюється органами центральної, регіональної та місцевої влади через механізми поточної підтримки, що забезпечує умови формування необхідних фінансових ресурсів для виконання гарантованих державою соціальних стандартів розвитку територіальних громад. Основними інструментами фінансового вирівнювання є дотація вирівнювання, додаткова дотація, базова, реверсна дотації. Регулювання в межах другої групи здійснюється механізмами прямої дії через інвестиційні вливання в розвиток територій інвестицій з Державного та місцевих бюджетів і стимулювання залучення вітчизняного та іноземного приватного капіталу.

Рис. 3. Напрями державного регулювання розвитку територіальних громад

В умовах проведення адміністративно-територіальної реформи та реформи децентралізації висуваються якісно нові вимоги до дослідження територіальних громад з позицій не лише соціальної спільноти та суб'єкта місцевого самоврядування, але і регулятора розвитку своєї території, що вимагає поглибленого дослідження економічного, фінансового, майнового боку відносин. Створені в Україні об'єднані територіальні громади законодавчо наділені правами, що дозволяють їм, з одного боку, підвищити фінансову спроможність, а з іншого – відповідальність за розвиток своїх територій. Територіальні громади одночасно є суб'єктом регулювання розвитку власної території та об'єктом регулювання (як адміністративно-територіальна одиниця базового рівня) в системі управління владних структур вищого рівня (регіонального, державного).

Доцільно виділяти два напрями державного регулювання розвитку територіальних громад: нівелювання диспропорцій соціально-економічного розвитку та стимулювання розвитку територій. Перший включає механізми непрямой дії та здійснюється через міжбюджетні відносини з використанням інструментів фінансового вирівнювання; другий є механізмом прямої дії та здійснюється через інвестиційну підтримку розвитку територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Батанов О. В. Територіальні громади як первинні суб'єкти місцевого самоврядування в Україні: Проблеми класифікації // *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. Одеса: Юридична література, 2002. Т. 1. С. 137.
2. Баймуратов М. А. *Европейские стандарты локальной демократии и местное самоуправление в Украине*. Харьков, 2000. 180 с.
3. Корнієнко М. Пошук варіантів місцевого самоврядування ще продовжується / М. Корнієнко // *Місцева та регіональне самоврядування України*. 1994. Вип. 4 (9). С. 17.

4. Наврузов Ю. В. Системне визначення поняття категорії «громада» // *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. Університету академії державного управління. Львів: ЛФ УАДУ; Кальварія, 2000. Вип. 4. С. 223-228.
5. Бодрова І. І. Концептуальні підходи визначення поняття територіальної громади // *Державне будівництво і місцеве самоврядування*. 2004. Вип. 7. С. 62-72.
6. Монастирський Г. Л. Модернізаційна парадигма управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня // *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. №4. С. 166-174.
7. Монастирський Г. Л. Гіпотеза дослідження територіальної спільноти базового рівня як економічної системи // *Вісник економічної науки України*. 2008. № 1. С. 141-147.
8. Shaffer R. Community Economics. Economic Structure and Change in Smaller Communities // *Ames*. Iowa: Iowa State University Press, 1989. P. 4.
9. Кампо В. Деякі проблеми становлення і розвитку місцевого самоврядування // *Місцеве та регіональне самоврядування України*. 1993. Вип.12 (45). С.70-71.
10. Грінченко Б., Драгоманов М. *Діалоги про українську національну справу*. К., 1994. 288 с.
11. Лушагіна Т. Теорія громади в політичній концепції І. Франка // *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Серія: Політологія*. 2009. Т. 122, Вип. 109. С. 5-9.
12. Франко І. Що таке громада і чим вона повинна бути? // *Збірник творів у 50 т. К.*, 1985. Т. 44. Кн. 1.
13. Бондарук Т. Г. Регулювання та фінансове забезпечення розвитку місцевого самоврядування: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня д. е. н. за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, Київ, 2010.
14. Муркович Л. Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування в Україні: теоретичні аспекти // *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2010. Вип. 2. С. 320-328. Режим доступу: [http://www.dbuara.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_02\(5\)/10mliuta.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_02(5)/10mliuta.pdf)
15. Смозженко Т. С., Кузнецова А. Я. Корпоративна соціальна відповідальність: підручник. К.: УБС НБУ, 2010. 314 с.
16. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування: монографія / ред.: В. С. Кравців. Львів, 2016. 264 с.

References

1. Batanov, O. V. (2002). Terytorial'ni hromady yak pervynni sub'yekty mistsevoho samovryaduvannya v Ukraini: Problemy klasyfikatsiyi [Territorial communities as primary subjects of local self-government in Ukraine: Problems of classification]. In *Naukovi pratsi Odes'koyi natsional'noyi yurydychnoyi akademiyi [Scientific works of Odessa National Law Academy]*: Vol. 1 (pp. 137). Odessa: Ekonomichna dumka. [in Ukrainian].
2. Baymuratov, M. A. (2000). *Yevropeyskiye standarty lokal'noy demokratii i mestnoye samoupravleniye v Ukraine [European standards of local democracy and local self-government in Ukraine]*. Kharkiv. [in Ukrainian].
3. Korniyenko, M. (1994). Poshuk variantiv mistsevoho samovryaduvannya shche prodovzhyuet'sya [The search for variants of local self-government is still ongoing]. In *Mistseve ta rehional'ne samovryaduvannya Ukrainy [Local and regional self-government of Ukraine]*: Vol. 4 (p. 17). [in Ukrainian].
4. Navruzov, Yu.V. (2000). Systemne vyznachennya ponyattya katehoriyi «hromada» [System definition of the category «community»]. In *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya [Actual problems of public administration]*: Vol. 4 (pp. 223-228). [in Ukrainian].
5. Bodrova, I. I. (2004). Kontseptual'ni pidkhody vyznachennya ponyattya terytorial'noyi hromady [Conceptual approaches to the definition of the concept of a territorial community]. In *Derzhavne budivnytstvo i mistseve samovryaduvannya [State building and local self-government]*: Vol. 7 (pp. 62-72). [in Ukrainian].
6. Monastyr's'kyu H. (2010) Modernizatsiyna paradyhma upravlinnia ekonomichnym rozvytkom terytorial'nykh spilnot basovoho rivnya [Modernization paradigm of management of economic development of territorial communities of the basic level]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry Prezydentovi Ukrainy – Bulletin of the National Academy for Public Administration*, 4, 166-174. [in Ukrainian].
7. Monastyr's'kyu, H. L. (2008). Hipoteza doslidzhennya terytorial'noyi spil'noty bazovoho rivnya yak ekonomichnoyi systemy [The hypothesis of the study of the territorial community of the basic level as an economic system]. *Visnyk ekonomichnoyi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Sciences of Ukraine*, 1, 141-147. [in Ukrainian].
8. Shaffer, R. (1989). Community Economics. Economic Structure and Change in Smaller Communities. *Ames*. Iowa: IowaState University Press, p. 4.
9. Kampo, V. (1993). Deyaki problemy stanovlennya i rozvytku mistsevoho samovryaduvannya [Some problems of the formation and development of local self-government]. In *Mistseve ta rehional'ne samovryaduvannya Ukrainy [Local and regional self-government of Ukraine]*: Vol. 12 (45) (pp. 70-71). [in Ukrainian].
10. Hrinchenko, B., & Drahomanov, M. (1994). Dialohy pro ukrayins'ku natsional'nu spravu [Dialogues about the Ukrainian national affair]. Kyiv. [in Ukrainian].
11. Lushahina, T. (1985). Teoriya hromady v politychniy kontseptsiyi I. Franka [The theory of the community in I. Franko's political conception]. *Naukovi pratsi Chornomors'koho derzhavnoho universytetu imeni Petra*

- Mohyly. Seriya: Politolohiya – Scientific papers of Petro Mohyla Black Sea State University. Series: Politology, 122(109), 5-9. [in Ukrainian].
12. Franko, I. (1985). Shcho take hromada i chym вона povynna buty? [What is a community and what should it be]. In *Zbirnyk tvoriv u 50 t. [Collection of works in 50 toms]:* Vol. 44, Book 1. Kyiv. [in Ukrainian].
 13. Bondaruk, T. H. (2010). *Rehulyuvannya ta finansove zabezpechennya rozvytku mistsevoho samovyraduvannya [Regulation and financial support of local self-government]* (Dr.Sci. in Econ. Dissertation, Kyiv, Ukraine). [in Ukrainian].
 14. Murkovych, L.(2010) Terytorial'na hromada yak sub"yekt mistsevoho samovyraduvannya v Ukraini: teoretychni aspekty [Territorial community as a subject of local self-government in Ukraine: theoretical aspects]. In *Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovyraduvannya [Public Administration and Local Self-Government]:* Vol. 2 (pp. 320-328). Retrieved from [http:// archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2010_2/10mliuta.pdf](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2010_2/10mliuta.pdf) [in Ukrainian].
 15. Smovzhenko, T. S., & Kuznetsova, A. Ya. (2010). *Korporatyvna sotsial'na vidpovidal'nist' [Corporate social responsibility]* (Textbook). Kyiv. [in Ukrainian].
 16. Kravtsiv, V. S. (2016). *Administratyvno-terytorialnyy ustriy Ukrainy metodolohichni osnovy ta praktyka reformuvannya [Administrative-territorial structure of Ukraine: methodological bases and practice of reforming]*. Lviv. [in Ukrainian].

Benovska L. Ya. Territorial community as a subject of regulation development of the territories: theoretical aspects.

In the article, the conceptual and terminological apparatus of territorial communities was investigated with the allocation of territorial, sociological, public and legal and systemic approaches. It is revealed that implementation of the reform of administrative-territorial system and decentralization reform require a qualitatively new view on territorial communities with taking into account economic, financial and material factors. After all, with the introduction of amendments to the Budget and Tax Code, on the one hand, the conditions for increasing the financial capacity of the territorial communities were created, and on the other hand, their responsibility for the development of their territories increased.

The territorial community is proposed to be considered as an integral entity, which is characterized by the unity of social community, the subject of local self-government and the basic level of the administrative and territorial system of the country. Territorial community as a social community creates and supports social life within a certain territory, guided by the economic, political, social and cultural, and environmental interests; as a subject of local self-government it can operate in conditions of interaction with the environment and be responsible for maintaining integer landmarks; as a basic link of the administrative and territorial system it is characterized by a system, has a certain resource potential, which provides it with competitive advantages and creates opportunities for the development of the territory.

The classification of territorial communities was carried out by the following classification characteristics: type of settlement, fullness of coverage, character of formation, geographical location, level of social and economic development.

The territorial community is proven to act as the subject of regulation of the development of its own territory, and the object of regulation (as an administrative and territorial unit of the base level) in the system of management of higher level authorities (regional, state).

The regulation of the development of territorial communities is proposed to be considered as ensuring of favorable conditions on the part of state, regional and local authorities for providing social and economic development of territorial communities by using various instruments and methods of influence (economic, organizational, financial, legal).

The functions of territorial community, as the subject of regulation of social and economic development, are investigated. Legal, organizational, economic, financial methods of regulation of the development of territorial communities are allocated. Two directions of state regulation of the development of territorial communities are outlined: leveling of disproportions of social and economic development and promotion of the development of territories. The first direction involves the mechanisms of indirect action and is implemented through interbudgetary relations with the use of financial equalization instruments; the second direction involves the mechanisms of direct action through investment support of the development of territorial communities.

Keywords: territorial community, development, regulation of development, local self-government.

Беновська Лілія Ярославівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу регіональної фінансової політики ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України» (e-mail: lbenovska11@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6987-5724>).

Benovska Liliya Yaroslaviivna – Ph.D. (Econ.), Senior Researcher of the Department of regional financial policy of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Надійшло 23.01.2018 р.